

A második világháborúban Magyarország tragikus módon ismét a német imperializmus oldalára került. Horthy és kormányai nem ismerték fel, hogy a demokratikus világkoalíció nem fogja szentesíteni a Hitler szövetségeseiként visszaszerzett területek birtoklásának jogosságát. Így is történt: 27 évvel a trianoni békeszerződés aláírása után, 1947 februárjában aláírt párizsi békeszerződés Magyarország számára lényegében visszaállította a trianoni határokat.

Az a reménység, ami a magyar kommunistákat éllette, hogy a nemzeti kérdés az osztálykérdéssel együtt automatikusan megoldódik, mindmáig nem vált be. A fejlődés objektív útjai azonban itt, Középkelet-Európában egy olyan politikai és gazdasági integráció irányában hatnak, hogy optimizmussal tekinthetünk a jövő elé.

Vigh Károly

A felhasznált fontosabb művek jegyzéke: Magyarország története. 7/2. és 8. kötet – *Hanák Péter*: Magyarország a Monarchiában. Tanulmányok, Bp., 1975. – *Diószegi István*: Két világháború árnyékában. Nemzetközi kapcsolatok története 1919–1939. Bp., 1974. – *Horváth Zoltán*: Magyar századforduló. Bp., 1974. – *Yves de Daruvár*: A feldarabolt Magyarország, Luzern, 1976. – A magyar nacionalizmus kialakulása és története c. tanulmánykötetből lásd *Galántai József*: Trianon és a revíziós propaganda, valamint *Kis Aladár*: Az ellenforradalmi rendszer revíziós külpolitikájának kialakulása, Bp., 1964.

¹ kész helyzet (Szerk.)

A trianoni határmegállapítás Vas megyében

A Forradalmi Kormányzótanács 1919. augusztus 1-jei lemondásával a Tanácsköztársaság bukása nyilvánvalóvá vált. A Peidl-kormány szerepe arra korlátozódott, hogy átmenetet teremtsen a hatalom átvételéhez. Megszüntette a Tanácsköztársaság intézkedéseit: szabadon bocsátotta a letartóztatottakat, a forradalmi törvényeszek helyére visszaállította a régi bíróságokat, elrendelte a rendőrség újjászervezését stb.

A Bécsben tartózkodó gróf Sigray Antal kapott megbízást a Dunántúlra irányuló akciók megszervezésére. Felkereste báró Lehár Antal ezredest és együtt szervezték a fegyveres alakulatokat a Tanácsköztársaság megdöntésére. 1919. június elején állították fel Lehár ezredes parancsnoksága alatt „a grazi parancsnokságot”, rövid időn belül több száz volt azoknak a száma, akik Feldachban gyülekezve betörésre vártak. Jó hírszerzési bázisokat építettek ki Nyugat-Magyarországon, fenntartották a kapcsolatot a Bozó Pál vezette soproni csoporttal, valamint összeköttetést tartottak a Szombathelyen újonnan szervezett katonai csoporttal.¹

A „grazi parancsnokság” által támogatott belső katonai csoportok önálló akcióba kezdtek Sopron és Vas megyékben. Sigray és Lehár a bécsi „Jokey Klubban” tartott tanácskozás után Grazba, majd Feldachba utazott. Pirkner Ernő alezredes parancsnokságával megkezdtek a 450 főt kitevő különítmény felkészítését a bevonulásra. Ezután Gyanafalva (jelenleg Jennesdorf) magyar határállomáson át Sigray Antal és Lehár Antal ezredes Szombathelyre utaztak. Augusztus 6-án személyesen vették fel a kapcsolatot a szombathelyi lovassági laktanyában megszervezett karhatalmi egységgel. Lehár ezredes átvette a parancsnokságot és kezdetét vette a Tanácsköztársaságban részt vett személyek letartóztatása.

Nyugat-Magyarországon a hatalomátvétel meglehetősen simán ment, nem követelt véres emberáldozatot. Csak augusztus 7-én Kőszegen volt némi ellenállás, de ezt pár órán belül felszámolták. A katonai hatalom Nyugat-Magyarországon rövidesen kiegészült a közigazgatással is. A Friderich-kormány nyomására gróf Sigray Antal ivánci földbirtokost, az Ausztriában működő szervezetek vezéregyéniségét, az országban elsőnek nevezték ki kerületi

kormánybiztosnak. Működési területét a Lehár ezredes által vezetett katonai szervezettel azonosan Moson, Sopron, Vas, Zala megyék területére állapították meg.

A győztes antanthatalmak 1919. szeptember 10-én kötötték a Saint Germain-i békét, amelyben Nyugat-Magyarország határhoz közel eső sávjait, valamint egész Burgenlandot Ausztriának ítélték. Sigray és Lehár azonban függetlenítette magát a központi kormánytól, és csak azokat az intézkedéseket hajtották végre, amelyek legitimista céljaikkal összhangban voltak. A Nyugat-magyarországi Katonai Kerületparancsnokság teljes katonai erejét a megyékben szervezett (toborzott és behívott) állomány és a román megszálló katonaság elöl visszavonuló „Székely Hadosztály” alakulatai alkották.

1920 januárjában létrehozták a Határcsendőrséget, a kiadott utasítás 2. pontjában így fogalmaznak: „új csendőrőrsök (különítmények) fontosabb határátkeleési pontok állítandók fel, illetve iktatandók be. Az őrsők egymástóli távolsága akként állapítandó meg, hogy a határ hézag nélkül megfigyelhető és elzárható legyen”.² Kimondja továbbá ez az intézkedés, hogy: „a nyugati országhatár mentén a határszéli szolgálatot egyelőre az átmeneti jellegű határcsendőr zászlóaljak látják el. Az esetleges új országhatárra vonatkozólag a szombathelyi körlet és csendőrkerületi parancsnokság egyetértőleg már most tegye meg az előkészületeket.”³

A magyar kormány a nemzetközi erőviszonyok alapján már számolt azzal, hogy a győztes antanthatalmak a Saint Germain-i béke határozatának végrehajtásához ragaszkodni fognak. Ezt bizonyítja, hogy a Magyar Királyi Államrendéség szentgotthárdi kapitánya 1920. január 21-én hivatkozva a fővezérség 1800/1 titkos rendeletére, intézkedett a kordonvonal visszavonására, Nyugat-Magyarország esetleges kiürítése esetén.

1920 januárjában a versailles-i békerendszer keretén belül megkezdődött a magyar békeszerződés előkészítése, amelynek előkészítésében és vitájában Magyarország képviselői – hasonlóan a többi legyőzöthöz – nem vehettek részt.

A magyar békeküldöttség 1920. január 14-én kapta meg a feltételeket. Január 16-án gróf Apponyi Albert, a magyar béke delegáció vezetőjének beszéde hatástalan volt, s 1920. június 4-én Versailles-ben az ún. Nagy-Trianon kastélyban aláírták a 14 részből álló békeszerződést, melynek a 161. pontja kimondta: „Magyarország elismeri, hogy a Szövetséges és Társult Kormányok-ra, valamint polgáraikra Magyarország kényszerítette rá a háborút, és mint vesztesék és károk okozói jóvátétellel tartoznak.”

A békeszerződés aláírásával elkezdődött Magyarország és a győztes hatalmak viszonyának elrendeződése, ez volt a feltétele az ország nemzetközi elismerésének. Alapjában véve ez volt az oka annak, hogy a magyar kormány megbízottjai késedelem nélkül aláírták a békeszerződést. Horthyék azonban az időhúzás taktikáját választották, s ezzel bizonyos sikereket tudtak elérni. Megtagadták az Ausztriának ítélt területek átadását, követelték a jugoszláv csapatok kivonását Baranyából.

1921. május 31-én a nagykövetek párizsi ülése felszólította a magyar kormányt a trianoni békeszerződés végrehajtására. Nagy viták után a magyar törvényhozás 1921. június 26-án törvénybe iktatta a békeszerződést. A Sopronban székelő tábornoki bizottság 1921. augusztus elején elkészítette a nyugat-magyarországi területek átadásának tervét. Az osztrák és a magyar fegyveres erők közötti fegyveres összeütközések elkerülése céljából az elcsatolásra ítélt területet A, B, C zónára osztották fel. A magyar csapatok kivonását lépcsőzetesen határozták meg.

Az osztrák kormány 1921. augusztus 25-én megindította csapatait az odaítélt nyugat-magyarországi terület elfoglalására, de a megszervezett fegyveres ellenállás azt lehetetlenné tette. Kisebb-nagyobb összecsapásokra került sor: Pinkafőnél, Alhónál, Borostyánkőnél, Senteleknél, Gyánafalvánál, Velekinél, Pörgelennél, Németszentgróton, Ágfalvánál, Sopronnál az osztrák csapatok és a magyar fegyveres ellenállók között. Az osztrák kormány ismételen panasszal fordult az antanthatalmakhoz és azok nyomására a magyar kormány elrendelte az Ausztriának ítélt terület átadását, és a végső határidőt augusztus 29-én 16.00 órában határozta meg.⁴

¹ Dr. Zsiga Tibor: Legitimizmus és revízió Magyarországon. Vasi propagandista 1986. 4. sz. 34–35. old.

² Hadtörténelmi levéltár VKF 10823/120

³ Uo.

Azonban Sigraynak, Prónainak nem tudtak (nem is nagyon akartak) parancsolni. Sigray augusztus 28-án be is szüntette a megkezdett területátadást. Sopronban az újságban meg is jelent egy kommuniké: „Gróf Sigray Antal Nyugat-Magyarország főkormánybiztosa elrendelte, hogy a csendőr alakulatok ma délben elfoglalt vonalon további parancsig megálljanak. A m. kir. csendőrség visszavonulása tehát a kormánybiztos rendeletére megszűnt, Nyugat-Magyarországnak holnap, hétfőn 4 órára tervezett átadása nem fog megtörténni.”⁴

Sigray nemhogy a területet nem adta át, hanem augusztus 29-én Sopronban, a Széchenyi téren délelőtt 10 órakor 8000 főnyi tömeg előtt katonai szemlét tartott az Ostenburg zászlóalj felett.⁶

Az antantmisszió tagjai az eseményeket tétlenül szemlélték, a korabeli sajtó ezt írja róluk: „Az Antant misszió ablakai zárva voltak, csak a szemle végén nézett ki néhány tiszt, akik úgy látszik, megijedtek az úgy ilyen fordulatától.”⁷ A fegyveres ellenállás következtében szeptember 2-án meghiúsult az osztrák csendőrség újabb előrenyomulási kísérlete. Az A zónából mindössze 31 körhelyet tudtak az osztrákok megszállni. A korabeli magyar sajtó Nyugat-Magyarország szabadságharcáról cikkezett.⁸

Vas vármegye 1921. szeptember 4-i száma megírja, hogy „jól megszervezett felkelés 24 óra alatt megszervezkedett”. Felsőőr utcáin plakátokat ragasztottak ki⁹ az alábbi szöveggel: *„Polgártársak! Közös ellenségeink azt a rémhírt terjesztik felőlünk, hogy mi azért jöttünk ide, hogy békés polgártársainkat vagyontuktól, életüktől és megfosszuk. Aki ilyen hírt terjeszt, az hazaáruló gazember, azt lökjetek ki magatok közül és adjátok kezünkre. A mi ittlétünk – amint láthatjátok is – egyetlen szent célja, hogy hazánknak agyonsebzett testéről le ne szakíthassanak és ezért áldozzuk – ha kell – édes örömet életünket és vérünket. Senkinek – hacsak nem áruló, rémhírterjesztő vagy közönséges gonosztevő, bármely fajhoz, felekezethez tartozik is – nem lehet semmiféle bántódása. Végezzétek ezért nyugodtan munkátokat, mert öröködjünk vagyontok és személyetek felett. Az eddigi árulóknak megbocsátunk, ha azonnal felhagynak gaz működésükkel, szent célunknak szolgálni igyekeznek. Csapataink egyes emberei által esetleg elkövetett kihágásokat jelentsetek, az alvói, tarcsai, borostyánkői, pinkafői és felsőöri különítmény parancsnokságánál. Hazafias üdvözléssel: A Szabad Csapatok Parancsnoksága.”*

Szeptember 3-án az antanthatalmak budapesti képviselői a párizsi nagykövetség tanácsának megbízásából Bánfy külügyminiszternek Nyugat-Magyarország kérdésében jegyzéket adtak át, mely kijelenti: „A Magyar Kormány felelős a zavarokért, melyek Nyugat-Magyarország átadása előtt vagy után előfordultak.”¹⁰

A felkelőknek azonban eszük ágában sem volt a fegyvert letenni. Így nyilatkoztak. „Mi olyan területen dolgozunk, ahol a Magyar Kormány kiadta kezéből a parancsadás jogát, az osztrákok pedig még nem szerezték meg azt. Az parancsol, akié a hatalom. Ezen a senki szigetén mienk a hatalom, tehát mi parancsolunk. Mi ide az osztrákokat be nem eresztjük és ha bebújik is, annak itt nyugta nem lesz. Mi a fegyvert akkor tesszük majd le, ha Ausztria lemondott Nyugat-Magyarországról.”

Szeptember 6-án a Vas megyei horvátok (Csém, Nagy- és Kisnarda, Felső- és Alsócsatár) tüntetést szerveztek Szombathelyen, a vármegye háza előtt és az „Ezeréves Magyarországhoz” való ragaszkodásukat hangoztatták. „Mi magyarok vagyunk”, „Nem, nem soha” feliratú táblákkal, cigányzene-kísérettel vonultak fel.¹¹

Sigrayék tehát olyan helyzetet teremtettek – Horthyék tudtával –, hogy Nyugat-Magyarország átadására nem kerülhetett sor. 1921. szeptember 22-én a Nagykövetek Tanácsa ismételtlen jegyzékben követelte október 4-i hatállyal a terület átadását. Az erélyes hangú felszólítást – amely felfogható ultimátumnak is – a magyar kormány nagy huzavona után végül is végrehajtotta. A Tábornokok Tanácsának kívánságára azonban a rend fenntartására

⁴ Vasvármegye c. lap 1921. augusztus 30. szám

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

⁸ Vasvármegye 1921. szept. 3. sz.

⁹ Vasvármegye 1921. szept. 4. sz.

¹⁰ Vasvármegye 1921. szept. 7. sz.

¹¹ Uo.

Sopronban állomásozó 2. Sz. Országos Csendőr Tartalék Zászlóalj és a soproni államrendőrség Sopront és környékét továbbra is megszállva tartotta.

1921. október 3-án 04.30 órakor a Tábornokok Tanácsa jegyzőkönyvbe rögzítette az átadás tényét. A jegyzőkönyvet magyar részről Hegedűs Pál m. kir. altábornagy, a szövetségesek részéről Gorton angol, Harmelin francia és Ferrario olasz tábornok írta alá.¹² Prónaiék azonban a magyar kormánynak ezt az utasítását sem hajtották végre, a fegyveres harcot tovább folytatták, sőt 1921. október 4-én kikiáltották az általuk irányított „Lajtabánság” államot. Ez a fordulat Horthyékat is meglepte és intézkedéseket vezettek be Prónaiék Lajtabánság „állama ellen”. Ez új helyzetet teremtett és újabb akadály volt a terület átadásának.

Toretta márki olasz külügyminiszter vállalta a közvetítést az osztrák és a magyar kormány között. A magyar kormány hajlott a tárgyalásra, mert sürgősen érdekük volt a viszony rendezése. Bethlen Istvánnak olasz segítséggel sikerült elérnie a velencei konferencia összehívását 1921. október 13-ra. Bethlen október 11-re vállalta a harcok leszerelését, viszont ennek fejében kialkudta, hogy Sopron városa népszavazással dönthetett sorsáról. A magyar és az osztrák kormány megegyezett abban is, hogy: Ausztria amnesztiát ad a felkelőknek, a tisztségviselőket tömegesen nem bocsátják el, valamint döntöttek a vitás pénzügyi kérdéseken.¹³

Az olasz kormány közbenjárása nem a jóindulaton alapult, hanem elsősorban olasz érdekeket tartott szem előtt: ugyanis Olaszország tartott a csehszlovák–szerb szövetségtől, egy Pozsony–Sopron–Zágráb folyosó létrehozásától. Úgy vélték, hogy egy elgyengült Ausztriától rövid idő múlva kéz alatt, vagy erőszakkal megszerezhetik a jogot, hogy Burgenlandon át megépíthessék a korridor. Nyugat-Magyarországon a határtól Sopronig húzódó Angerwald, Fertő tó és a Kőszegi-hegyek miatt csak Sopronon keresztül lehet vasúti korridor építeni. Ezért szorgalmazták Sopron kiszakítását Burgenlandból, melynek hegy- és vízrajzi viszonyai megmagyarázzák az olasz törekvést: Sopron nélkül nincs korridor, nem kell félni az Adrián a szláv erősödéstől.¹⁴

A Soproni Tábornoki Bizottság 1921. november 11-én tájékoztatta az osztrák kormányt, hogy a békeszerződésben nekik ítélt terület birtokbavételét megkezdhetik. Ausztria már katonailag is felkészült Burgenland elfoglalására, 1921. november 16-án Sopron megyében átlépték a Stájer-határt, és Zarányig és Darufalváig nyomultak előre.¹⁵ Majd előkészületeket tettek a Vas megyei rész megszállására, és november 25-én bevonultak Gyanafalvára, Radafalvára, Pásztorházára és Felsőörrre.¹⁶ November 30-án fejeződött be Vas vármegye megszállása, amikor bevonultak Csém és Pornóapáti községekbe is. Ezzel elfoglalták egész Pinkavölgyet.¹⁷

Az osztrák kormány a megszállt területen igyekezett mielőbb megszilárdítani a hatalmát. A velencei szerződés előírásaival ellentétben az állami alkalmazottaknak nyilatkozatot kellett aláírniuk. Elbocsátottak minden tisztviselőt, aki nem tudott németül.¹⁸

A megszállt területek lakossága azonban nem nyugodott bele helyzetébe, örökös munkát adtak a Sopronban működő határmegállapító bizottságnak és gyakran kellett helyszínre menniük. Az elcsatolt községek követelték az anyaországhoz való visszacsatolásukat. Amikor tudomást szereztek a határmegállapító bizottság Felsőcsatára érkezésének időpontjáról, 1922. március 9-én Csajta, Csém, Kiszarda, Nagyszarda küldöttséget küldött. A Himnusz énekelve, magyar zászlókkal vonultak fel, és Felsőcsatár előtt az úton a bizottság autói előtt szétterítették a magyar zászlókat. A bizottság autói megálltak és a küldöttségek vezetői kijelentették, hogy magyarok kívánnak maradni. A küldöttségek kérését a határmegállapító bizottság tagjai Pollák József felsőcsatári bíró házában foglalták jegyzőkönyvbe. Dr. Kausz Gyula szombathelyi ügyvéd volt a pinkavölgyiek szószólója, követelve a visszacsatolást.

Az osztrák csendőrség keményen fellépett a visszacsatolási mozgalom ellen. Dr. Kauszt letartóztatták, őt és hozzátartozóit bántalmazták, majd Felsőörrre kísérték, s államrend elleni lázadás büntette címén eljárás indult ellene. (Kausz 1922. március 28-án a fogházból

¹² Vasvármegye 1921. okt. 4. sz.

¹³ Vasvármegye 1921. okt. 15. sz.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Vasvármegye 1921. nov. 16. sz.

¹⁶ Vasvármegye 1921. nov. 26. sz.

¹⁷ Vasvármegye 1921. dec. 1. sz.

¹⁸ Vasvármegye 1921. dec. 16. sz.

megszökött.) A mozgalom másik vezetőjét, Kuntár József nagynardai plébánost ugyancsak letartóztatták, de őt már Bécsben zárták börtönbe. Üldözték Heider József nagynardai tanítót, Lokatár Miklós felsőcsatári erdész, akik a megszállás elleni mozgalmat szervezték.¹⁹

1922. március 10-én Szentpéterfán – miután a határmegállapító bizottság eltávozott – azokat, akik Magyarország mellett nyilatkoztak, az osztrák csendőrök brutálisan bántalmazták. Majd 25 főből álló katonaságot szállásoltak be büntetésből a községbe. A Pinka völgyében megfélemlítéssel olyan kérvényeket írtak alá a lakossággal, hogy Ausztriához kívánnak tartozni. A szentpéterfaiak az aláírást megtagadták.²⁰

Jegyzőkönyv

Felvétel Szombathelyen, 1922. év április hó 4-én a járás főszolgabírája által Szentpéterfa község elöljáróságának panasz tárgyában.

Jelen vannak alulírottak:

Megjelenik Hirschl Ferenc községbíró és Teklits István h. bíró szentpéterfai lakosok és a következő panaszuk jegyzőkönyvbe vételét kéri:

F. év március hó 10-én a határmegállapító bizottság községben megjelent, akik előtt ők odanyilatkoztak, hogy községük lakossága Magyarországhoz óhajt csatlakozni. Ezen hazafias megnyilatkozásuk következménye az volt, hogy az ezen alkalomra összpontosított osztrák csendőrség a legbrutálisabb módon bánt a bizottság elutazása után a község lakosságával. Ezen napon mindazokat, akikről tudták, hogy magyar érzelműek, az utcán ütötték, verték őket, bekergették őket a házukba, el akarták őket hurcolni. Így többek között megverték Krammer István 60 éves, Gerencsér Mátyás 52 éves, Hirschl József 43 éves (ezt keresztül akarták szúrni), Németh János 60 éves, Teklits Ferenc 42 éves szentpéterfai lakosokat. Jurasits Ferenc lakásába betörték és kutatták és keresték azon legényeket, akik Magyarországot élítették. Teklits József 40 éves, Horváth Sándor 50 éves lakosokat pedig Németújvárra a „Bezirksverwalternél” hazafias viselkedésükért 8–8 napi elzárásra ítélték. Holczer Márkus kocsmáros pedig Németújvárra tárgyalásra idézték azért, mert odanyilatkozott, hogy Magyarországhoz tartozunk.

Ugyancsak e napon este felé mindazokat, akik békés szándékkal egyik házból a másikba mentek, kergették és arculütötték, a legényeket üldözőbe vették, ezek a kertek alá menekültek, hova követték őket a csendőrök. Az egész lakosság ezen idő óta a legnagyobb izgalomban él. Ezt követő napon 25 főből álló katonaság szállásoltatott el a községben, s az ott lévő kapitány kijelentette, hogy ez büntetésből történt. A katonaság április 2-án elvonult a községből.

Március hó 25-én megjelent a kapitány nála mint községbírónál és felszólította, hogy egy német nyelven szerkesztett kérvényt a község írjon alá, melyben kéri, hogy Ausztriánál maradjassanak. Ő összehívta a képviselőtestületet, amely egyhangúlag kijelentette, hogy ő azt alá nem írja, ők Ausztriához tartozni nem akarnak, különben sem írják alá, mert németül nem tudnak, s így a kérvény tartalmát sem ismerik. Tudomásuk szerint a legnagyobb erőszakoskodással a Pinkavölgy többi községeivel hasonló kérelmeket íratnak alá, s mint értesültek, némelyike a félelem hatása alatt alá is írta. Végül bementja, hogy a csendőrség arra kényszeríteni akarta, hogy bírói tisztjéről lemondjon.

Felolvasás után aláíratott.
kmf.

Sinkovich s. k.
főszolgabíró,

Hirschl Ferenc s. k.
községi bíró,

Arth Henrik s. k.
jegyzőkönyvvezető

P. H.

Teklits István s. k.
h. bíró

64/1922. eln. szám.

A hivatalos másolat hitelül:
Szombathely, 1922. április hó 26-án.

P. H.
várm. irodaigazgató

A megszállt területek lakosságának mozgalma nem maradt hatás nélkül, a Népszövetség 1922. szeptember 17-én határozatában 10 községet visszaitélt Magyarországnak. Vas vármegyének 8 pinkavölgyi községet teljes terjedelemben (Nagynarda, Kísarda, Alsócsatár, Felsőcsatár, Magyarkeresztes, Nemetkeresztes, Horvátlövő, Pornóapáti, valamint Pinkamindszent, Felsőörnök, Rábafüzes és Felsőszölnök határának – 1400 kat. hold) azon részeit, amelyet a békeszerződés Ausztriának ítélt vissza. Magyarország megkapott még két Vas vármegyéhez tartozó községet, Rótfalvát és Rendeket; Ausztriának jutott Léka, Hámor, Lovaszad községek és a Hanság egy része.²¹ A visszacsatolt községek közül – 14 hónapos osztrák uralom alól – 1923. január 10-én 8 került átadásra (Nagynarda, Kísarda, Alsócsatár, Felsőcsatár, Magyarkeresztes, Nemetkeresztes, Horvátlövő, Pornóapáti).

Négy helyen rendeztek a visszacsatolás alkalmával ünnepséget. Nagynardán Kisnarda is részt vett, Felsőcsatáron, ahol Alsócsatár, Németkeresztesen, ahol Magyarkeresztes, Pornóapátiban, ahol Horvátlövő lakossága vett részt. Érdekes eseménye volt a Pornóapátiban rendezett ünnepségnek, hogy azon az üldözöttes ellenére részt vett a még megszállás alatt lévő Szentpéterfa horvát nemzetiségű küldöttsége. A delegáció vezetője felszólalt és méltatta az anyaországhoz való visszatérés jelentőségét.

A terület birtokbavétele után ideiglenes körjegyzőség alakult Pornóapáti székhellyel, ide tartozott Horvátlövő, Magyar- és Németkeresztes. A Németlövőről menekült Arth Henrik lett a körjegyző. Felsőcsatár székhellyel is alakult körjegyzőség Alsócsatár, Kis- és Nagynarda községek részére, körjegyzővé Kálmán Ferencet nevezték ki. A tanítók mindenhol a helyükön maradtak a visszacsatolt községekben.

Nem került átadásra Rőtfalva és Rendek. A két kormány megegyezett, hogy a későbbiek során elcserélik a még osztrák fennhatóság alatt maradt Szentpéterfa és Olmód községekért. Ez a döntés országosan vitát váltott ki. A magyar kormány döntését azzal indokolta, hogy Rőtfalva és Rendek német lakosságú, Szentpéterfa, Olmód jórészt horvát, de erősen hazafias érzésű. Kőszeg város tiltakozott Rőt és Rendek elcserélése miatt.²²

Olmód visszacsatolására 1923. március 8-án²³, Szentpéterfáéé pedig március 9-én került sor. Vas megyében: Kőszeg, Rőt, Rendek szakaszon herceg Eszterházy erdejének Gyöngyöstől délre eső része 160 k. hold terjedelemben került vissza. Kőszeg városnak a Zeiger-hegytől nyugatra eső 1200 hold erdejét, Szentpéterfa községnek a tábornoki bizottság által megállapított semleges zónától nyugatra eső részét teljes terjedelmében visszakaptuk. Szentgotthárdnál a cisztercita apátság Németlak és Nagyfalva községek határába eső 150 holdnyi szántóföldjét ítélték vissza. Sopron megyében pedig Olmódot egész terjedelemben Magyarország kapta.²⁴

Ezzel lezárult a magyar-osztrák határvita. Vas vármegye 617 községéből 337 osztrák fennhatóság alá került. A Kőszegi-hegységben Írottka semleges státust kapott: a határvonal Írottka magassági pontján vonul keresztül, a határ pontosan két részre vágja a magassági ponton épült messzelátót, így a magyar és az osztrák turisták egyaránt látogathatják.

A határmegállapítással 21 563 kat. h. terület és 5854 ember jutott vissza Magyarországhoz. Ezzel szemben Ausztriának 1807 hold föld és 471 lakos jutott.²⁵ Ha ebbe beleszámítjuk a soproni népszavazás eredményét, kiderül, hogy Magyarország nyeresége 64 381 kat. h. föld és 55 403 lélek. A trianoni békeszerződés alapján a határkiigazítások után Ausztria 3580 négyzetkilométer területet és 50 000 lakost kapott.

Pinkavölgye 9 községe és Olmód népének harca nem volt hiábavaló. Visszacsatolásuk az eredménye annak a magatartásnak, amellyel ezeknek a községeknek népe kiverekedte magának, hogy visszakérülhessen régi hazájához. Eredménye annak a bátorságnak, szívósságnak, amellyel oly hangosan és nyomatékosan adta tudtára akaratát az antantbizottságnak, hogy azt nem lehetett nem tudomásul venni.

1933. szeptember 24-én a visszacsatolás 10. évfordulója alkalmából Horthyék megrendezték Pinkavölgy felszabadulási ünnepét. Ebből az alkalomból a Magyar Nemzeti Szövetség Pornóapáti községének Országzászlót, a Pinka menti községnek hűségét megőrkítő emléktáblát adott, *Communitas Fidelissima* (Hűséges Falu) felirattal.

Rózsahegy István

¹⁹ Vasvármegye 1923. szept. 21. sz.

²⁰ Vas megyei Levéltár Főispáni nyílt iratok 1922.

²¹ Vasvármegye 1922. szept. 20.

²² Vasvármegye 1922. dec. 10.

²³ Kőszeg és vidéke c. lap 1923. márc. 10.

²⁴ Vasvármegye 33. márc. 2.

²⁵ Vasvármegye 1922. dec. 20.

A helyszín térképét lásd a mellékleten.